

Přemysl Pitter a Němci

Wolf Oschlies

Autorovo české resumé článku „Přemysl Pitter und die Deutschen“

Ve všech obdobích svého života měl český humanista Přemysl Pitter (1895 - 1976) zvláštní vztah a poměr k Němcům. Společným jmenovatelem oněch vztahů je, že Pitter patřil k intelektuální menšině, která měla celkem jiný názor k problematice Němců v samostatném Československu. Za protektorátu byl aktivním členem malé skupiny odvážných Čechů, kteří podporovali pronásledované židy. V poválečné době byl Pitter prvním československým občanem, který veřejně protestoval proti neoprávněnému násilí vůči německému obyvatelstvu. Postavil se proti tehdy velice rozšířenému mínění ve smyslu „co oni nám, to my nyní jim“ a ujímal se bezprizorných německých dětí, které nalézal často ve zbídačelém stavu v českých internačních táborech.

Jako demografická skupina byli Němci početnější než Slováci. Co to znamenalo? Nově vzniklá Československá republika byla demokratickým státem, vycházejícím z principu rovnosti všech svých občanů. Ve srovnání s postavením menšin v Evropě byla německá v ČSR jedinou, která časem získala zastoupení ve vládě a která měla svébytný a úplný školský systém završený vysokými školami. Němci mohli v okresech, kde tvořili více než dvacet procent obyvatelstva, komunikovat se státními úřady ve své mateřštině a to se týkalo 90 procent všech obyvatel německé národnosti. A právě tzv. „redukce německého školství“ a „jazyková nařízení“ se staly hlavními body etnického konfliktu a eskalovaly podle principu akce a reakce, až nakonec podnítily Hitlera k rozbití Československa. Kdyby nebylo těchto podnětů, Hitler by si jistě našel jiný, protože byl přesvědčen, že Čechy a Morava jsou v podstatě německé země. Příkladem pro jeho smýšlení budiž malé Slovinsko, kde žilo několik malých skupin Němců. A přece Hitler jednoduše přikázal: „Machen Sie mir dieses Land wieder deutsch!“ (Učiňte mi tu zemi opět německou!)

Přesněji řečeno, od počátku československého státu nežili „Němci“ jako etnická jednota, nýbrž jenom čeští, moravští, slovenští, karpatští, říšští, rakouští a bůh ví ještě jací „Němci“ – kteří se však stali pod (skutečným nebo domnělým) tlakem československé politiky německým národem. Ten „národ“ potřeboval (a bohužel i dostal) vůdce typu Konrada Henleina a nechal se využít Hitlerem jako „pátá kolona“ proti československé státnosti. Kdo rozpoznal včas toto reálné nebezpečí?

V pohledu na „německou otázku“ ovlivnil Pittra český filozof Emanuel Rádl, tehdy předseda Ligy pro lidská práva, který ve své knize Válka Čechů s Němci již v 1928 kritizoval starou (i stále živou) českou tezi, že „předci Němců přišli do českých zemí jako kolonisté nebo poddaní českých panovníků“. Rádl prorocky předvídal, kde ona česká politika a politická praxe národního státu skončí: „Německo jistě bude opravovatí mír versailleský a ve světě nebude proti tomu protestu; Rakousko se spojí s Německem, korridor gdaňský bude zrušen, národnostní princip, kterým se bojovalo proti Německu, bude zbraní v rukou německých. Zbraní také proti Československu, které má čtvrtinu obyvatelstva německého?“

O deset let později mohl Pitter pozorovat, jak správné bylo Rádlovo proroctví a prohlásil: „Hitlerovská náказа se nezastavila u našich hranic. Šířila se tím snadněji, že československá správa nemoudrými nařízeními často naháněla vodu na mlýn nacistické propagandě. (...) Cestoval jsem na jaře roku 1938 po této horké půdě své vlasti, abych i tu poznal smýšlení druhé strany. Procházel jsem kraji, kde vzájemná nedůvěra a nepřátelské smýšlení ovládaly všecky. Mluvil jsem s našimi lidmi i s lidmi s druhého tábora a měl jsem pocit, že ti lidé na obou stranách jsou si jistí svou pravdou, svým právem, a přesvědčil jsem se o jejich velké obětavosti, nezištnosti, idealismu a nadšení. A přece jaká hluboká propast zeje mezi nimi, propast plná nepochopení, nevěle, zaujetí, nenávisti!“

Mnichovský „úspěch“ Hitlerova Německa vůči Československé republice znamenal porážku a hlubokou destrukci celé československé státní ideje, zvláště jejího masarykovského pojetí. Navenek tomu dalo výraz odtržení asi 1/3 státního území, 28 000 km² s celkem 600 – 700 000 Čechy. Pod silným německým tlakem se začal rozpadat československý stát. V roce 1939 okupovala hitlerovská vojska Česko-Slovensko a v Protektorátu Böhmen und Mähren byly zavedeny rasistické zákony. Provoz v Milíčově domě pokračoval, jen tam už nesměly chodit židovské děti. Zákaz se nedal obejít bez nebezpečí, že bude ohrožena celá jeho existence. Navíc se všichni museli mít na pozoru před okupanty a jejich donašeči. Židům bylo nařízeno nosit na vnějším oděvu žlutou Davidovu hvězdu a jakýkoli styk tzv. árijců s nimi a naopak byl přísně zakázán. Tehdy Pitter a jeho přátelé zahajují svou nebezpečnou podpůrnou akci. Pod pláštěm noci nosí židovským rodinám potraviny a později, když začaly transporty do koncentračních táborů, je vybavují na cestu. Pitter je kvůli tomu předvolán do centrály pražského gestapa. Při výslechu se k této pomoci, o které se gestapo dovědělo od svých špiců, přiznává: „Z lidského hlediska to jistě chápete“, říká otevřeně. Nezavrou ho, ani ho nepošlou do koncentráku. „Znovu se přesvědčuji, že mám víc štěstí než rozumu“, napíše Pitter později o oněch a podobných událostech.

Je zvláštností Pittrova stylu, že jeho věty často znějí tím veseleji, čím hrůznější jsou reálné události, o kterých píše. Proto dlouhé pasáže jeho autobiografie znějí jako čisté šibalství. Cituje české noviny („Pitter chce oblékat Němce do kožichu“) nebo ministra Jana Masaryka: „Co to tam, proboha, s těma Němcema děláte? (...) To je vostuda“. Ale to není vše. Pitter pak jinde celkem jasně píše, oč jde: „Dnes opět trpí mnoho nevinných lidí. Pro náš národ je to o to těžší, že křivdy, násilí a bezpráví byly tentokrát spáchány příslušníky našeho národa. Tím, že kopírujeme činy nacistů, snižujeme se na jejich úroveň. Toho není Husův a Masarykův národ hoden, to se neztotožňuje s naší duchovní tradicí. Proto nesmějí alespoň ti, kteří se nazývají křesťany, (...) mlčet, nýbrž být svědomím národa“.

Diskutuje se o tzv. odsunu, tedy o vysídlení největší části německého obyvatelstva z Československa. První etapa odsunu začala již koncem května 1945. V jistém smyslu to byl zákon akce a reakce. Předchozí předválečné a válečné počínání Němců, zločiny nacistické moci, konečné řešení české otázky, to vše nezůstalo bez odezvy v konečném řešení německé otázky. Pro svojí živelnost a tvrdost bývá nazýván odsunem divokým. Byl provázen násilnostmi, vraždami, atd., při kterých si spousta Čechů vedle pomsty vybíjela vlastní pocit méněcennosti z tiché kolaborace za protektorátu.

Chování okupační moci a zejména události posledních válečných měsíců posilovaly obecnou averzi vůči Němcům. Výrazem toho bylo například Desatero pro čs. vojáka v pohraničním území, ve kterém stojí: „Němec zůstal naším nesmiřitelným nepřítelem. Nepřestaň nenávidět Němce (...) Chovej se k Němcům jako vítěz (...) Buď tvrdý k Němcům (...) i německé ženy a hitlerovská mládež nesou vinu na zločinech Němců. Buď neústupný i k nim“.

Kolik odvahy bylo tehdy potřebné říci tomuto společenství, že kolektivní vina místo individuální, kolektivní pomsta místo individuálního trestu jsou nesprávné, že metody společenství jsou kopie nacistických, navíc praktickými kroky demonstrovat, co je lepší cesta. Olga Fierzová napsala: „Pitter se odhodlal k odvážnému činu, který se tehdy musel zdát každému šílený“. Pittrovou zásadou vždy bylo, že děti nemohou být „nepřáteli“ a že děti nesmějí trpět. Ale tehdy děti trpěly: Ve Velké Praze bylo na třicet internačních táborů pro Němce a kolaboranty, ve kterých žilo asi deset tisíc dospělých a patnáct set dětí. Pitter je vyreklamovával a dopravoval do zámeckých ozdravoven. Staral se o ně stejně jako o jejich české a židovské vrstevníky, a dokonce se pokoušel o experiment – usmířovat je mezi sebou. Kromě toho se německým dětem snažil nejrůznějšími, úředními i soukromými cestami nalézt rodiče nebo někoho, ať už v Čechách nebo Německu, kdo by si je vzal k sobě. Experiment se podařil. „Největší odpor a nevole proti tomu, abychom v zámeckých domovech pečovali také o německé děti, bylo možné očekávat ze strany mladých židů, kteří od Němců zažili tolik týrání a zabíjení. Nebylo tomu tak. Pro židy bylo samozřejmostí ujímat se strádajících německých dětí.“

Přemysla Pittra Češi téměř neznají, ani u Němců nikdy nebyl příliš známým. A to je velká škoda pro jedny i pro druhé. Pitter nikdy nebyl velkým myslitelem ani velkým spisovatelem, neměl schopnosti politického vůdce, ani vůdce křesťanské sekty. Byl mužem humanistických idejí a humanistických činů, přičemž nelze u něj nalézt nejmenší diskrepanci mezi slovy a činy.

“Dialog mezi Čechy a sudetskými Němci, spíše však dva paralelně běžící monology, se ocitly na mrtvém bodě. (...) Pro některé Čechy je veškerá osvětová práce zbytečná a marná, protože zkrátka chtějí setrvat ve svém po mnoho let pečlivě pěstovaném názoru na věc. Nikdo a nic je nepřesvědčí, že poválečné vyhnání postihlo kromě aktivních nacistů - ti ostatně většinou utekli sami před očekávaným trestem - také statisíce, když už ne milióny lidí, kteří se ničím neprovinili, snad jen tím, že mateřským jazykem jim byla němčina. (...) Tato část Čechů - neodvažují se odhadnout, jak velké procento představuje - má raději zděděné klisé než věcný dialog a nepříjemná historická fakta v jejich hlavách už asi nikdy nezdomácní (...), poněvadž Němci jsou zkrátka historickým nepřítelem a dobře, že jsme se jich zbavili”.

Redakce CS-magazínu doplnila autorovo české resumé o vylíčení okolností Pittrova útěku na Západ.

Od roku 1950 vyvíjel režim na Pittra nátlak. V jeho domě měla vzniknout pionýrská skupina, byl předvolán k výslechu, kde od něj požadovali, aby donášel na své spolupracovníky. V létě 1951 následovaly další výslechy pro podezření ze špionáže a štvání proti lidově demokratickému zřízení. V srpnu téhož roku Pitter utíká. Podle vlastní autobiografie byly hranice se západním Německem a Rakouskem tak střeženy, že mu zbývala pouze cesta přes NDR. I když neuvádí podrobnosti, lze se domnívat, že využil svých styků s Lužickými Srby, kteří mu opatřili pas jednoho lipského lékaře. Ten jej vydal se slovy: „Když ochránil naše německé děti, musíme nyní ochránit jej.“ Po různých peripetiích se dostal Pitter do východního Berlína a z něj pomocí jednoho svého bývalého chovance ze zámků v okolí Prahy do Berlína západního.

Tento článek byl uveřejněn na <http://www.cs-magazin.com> v září 2005.

Přetisk na www.go-east-mission.de se svolením redakce cs-magazínu.

Originální autorův článek „Přemysl Pitter und die Deutschen“ v němčině viz německá část webových stránek www.go-east-mission.de.